

Verslag werkconferentie Lesson Study 26 oktober

Inleiding

Op 26 oktober vond de eerste editie van de Lesson Study werkconferentie plaats. Deze conferentie werd georganiseerd door het project *Een Sterk Begin – Begeleiding Startende Leraren*, de Hogeschool Utrecht en de Universiteit Utrecht. Het doel van de werkconferentie was tweeledig. Allereerst werden de resultaten van Lesson Study binnen het project *Een Sterk Begin* gepresenteerd. In de tweede plaats wilden we de verdere samenwerking op het gebied van Lesson Study en het samen opleiden van (startende) leraren een impuls geven.

De organisatoren van de conferentie kijken terug op een geslaagde middag. Er zijn onderling resultaten gedeeld, er is samen geleerd en er zijn nieuwe samenwerkingen gesmeed. Verheugend was het grote aantal scholen dat aanwezig was op de conferentie. Het was duidelijk zichtbaar dat Lesson Study leeft in de regio Utrecht.

Opening

Aan Felix van Vugt, projectleider Lesson Study bij de Hogeschool Utrecht en bij het project *Een Sterk Begin*, was het de eer om de middag af te trappen. Hij besprak de belangrijkste resultaten op het gebied van Lesson Study binnen de regio Utrecht. In totaal zijn met het Lesson Study project 21 scholen en 138 docenten bereikt. Het project heeft laten zien dat Lesson Study een krachtig instrument is voor het stimuleren van de professionele ontwikkeling van zowel starters als meer ervaren docenten. De deelnemers geven aan dat zij de samenwerking in Lesson Study als inspirerend ervaren en dat zij daadwerkelijk hun praktijk verbeteren. Een Lesson Study groep fungeert voor hen als een *'learning community.'* De mix van ervaren leraren en starters wordt door hen als waardevol beschouwd. Toch blijken er ook nog enkele logistieke knelpunten te zijn. Docenten ervaren Lesson Study als relatief tijdsintensief en ook de organiseerbaarheid blijkt uitdagend. Om deze reden wordt verder onderzocht hoe Lesson Study flexibeler kan worden georganiseerd. Daarom wordt verder onderzoek gedaan onder meer een Blended-bovenschoolse en een compactere vorm van Lesson Study.

Peter van Dijk ging tijdens zijn keynote in op de andere aanpak die hij gebruikt op het Leidsche Rijn College. In deze andere aanpak zijn er speerpunten en één gezamenlijke visie afgesproken, waarbij ruimte wordt gegeven voor initiatieven. Als uitgangspunt hierbij geldt: *"ontwikkelingen waardoor leerlingen beter onderwijs krijgen passen altijd binnen onze visie"*. Een van de initiatieven is Lesson Study. Volgens Peter van Dijk heeft Lesson Study ervoor gezorgd dat secties een grote ontwikkelstap hebben gemaakt en dat leraren nu echt in gesprek gaan over onderwijs. *"Het erkent de deskundigheid van docenten en doet een beroep op die deskundigheid en het dwingt ons te focussen op de leerlingen"*, aldus Peter van Dijk.

Workshops

Vervolgens verspreidden de deelnemers zich over de vijf workshops. In de workshops werd inhoudelijk gesproken over de thema's. De uitkomsten worden hieronder per workshop beschreven.

Workshop 1 - Hoe kunnen we Lesson Study inzetten voor het opleiden en doorgaand professionaliseren van leraren?

Deze workshop werd geleid door Felix van Vugt - projectleider Lesson Study bij de Hogeschool Utrecht. Verder werkten aan de workshop Carien Bakker van de Rijksuniversiteit Groningen, Joke Daemen en Marjolein Vollebregt van de Universiteit Utrecht, en Isabel Spruijt van de Hogeschool Utrecht mee aan de workshop.

In deze workshop is onderzocht wat een goed model is voor Lesson Study in de lerarenopleiding. Aan de hand van drie praktijkvoorbeelden en dilemma's zijn de mogelijkheden en beperkingen van lesson study voor het opleiden van leraren verkend. De dilemma's die zijn besproken waren: 1) hoe kun je de vakdidactische kwaliteit van de lesson study bewaken, als 'ingrijpen' niet altijd wenselijk is met het oog op het ook zeer belangrijke eigenaarschap?; 2) hoe borg je de diepgang tijdens de lesson study bijeenkomsten zonder een procesbegeleider? en 3) hoe beoordeel je de lesson study op zo'n manier dat het de bereidheid te experimenteren niet ondermijnd? Tijdens de workshop kwamen voor deze vraagstukken vele aanbevelingen naar voren. Hieronder een kleine greep uit deze aanbevelingen:

- Geef de lesson study een andere plek in het curriculum, namelijk de stage (ipv vakdidactiek);
- Laat een ervaren docent deel uitmaken van het lesson study team, zodat de kwaliteit van het product waarschijnlijk hoger is;
- Laat een ervaren docent opdrachtgever zijn door een didactisch probleem op te werpen. De studenten kunnen vervolgens dit probleem als uitgangspunt nemen voor de les;
- Delegeer de procesbegeleiding deels naar de deelnemers en wijs wisselende rollen aan binnen de lesson study groepen (voorzitter, notulist). Beschrijf deze rollen goed;
- Structureer de gedelegeerde procesbegeleiding met behulp van een digitale tool;
- Beoordeel niet, maar laat het traject een manier zijn voor deelnemers om bewijzen te verzamelen voor een assessment;
- Leg meer de nadruk op het proces, dan op het eindproduct.

Het was een bijzonder goede en vruchtbare uitwisseling tussen lerarenopleiders van zowel de Hogeschool, als de Universiteit en van scholen in de regio. Liesbeth Bargerbosch (Hogeschool Utrecht) zei hierover: *“De uitwisseling tijdens de workshop over dilemma's bij het toepassen van Lesson Study in de lerarenopleiding was erg prettig en zinvol. Ik ga naar huis met nieuwe inzichten”*.

Workshop 2 - Onderzoek in een Lesson Study: hoe kun je dit optimaal opzetten en benutten voor schoolontwikkeling?

Deze workshop werd geleid door Claudy Oomen - onderzoeker en onderwijsadviseur Centrum voor Onderwijs en Leren Universiteit Utrecht.

In deze workshop is ingezoomd op het onderzoeksmatige aspect van de lesson study. Onder de deelnemers bleek dat de term 'onderzoek' de (negatieve) associatie had van wetenschappelijk, evidence-based onderzoek. Natuurlijk is het belangrijk om te weten wat er bekend is over het thema van je lesson study, maar in een lesson study gaat het er vooral om dat je de lessen vanuit een bepaald kader observeert en dat een onderzoeksvraag de basis vormt voor de interviews. Daarbij is

het goed om vooraf helder te hebben wat je met je les verwacht in werking te zetten bij de leerlingen.

Volgens Monique van 't Land van Holst (Hogeschool Utrecht) was de conclusie bij deze workshop dat *“De focus ligt op het effect van de leerling. Onderzoek doen op deze manier is niet stoffig en tijdrovend. Het is juist erg prettig om nieuwe informatie te lezen en in te zetten. de interventie die je ontwikkelt, heeft op deze manier meer body en het effect is groter”*. In de workshop gingen de deelnemers aan de slag met hun eigen verwachtingen en onderzoeksvragen en werden ervaringen en ideeën uitgewisseld. Ook werd een leerling geobserveerd in een videofragment, waarin het verschil tussen observeren en interpreteren duidelijk werd.

Workshop 3 - Een inspirerend, maar compacter Lesson Study traject: is dat mogelijk en hoe?

Deze workshop werd geleid door Karin Smit - onderzoeker en onderwijsadviseur Centrum voor Onderwijs en Leren Universiteit Utrecht.

In de workshop is ingegaan op de vraag: hoe passen we de kracht van Lesson Study toe in een minder intensieve variant? Wat moet blijven, wat kan anders, wat kan compacter of weg? Als eerste hebben de deelnemers alle fases van een Lesson Study cyclus grondig doorgenomen en besproken. De vraag daarbij was: wat moet echt blijven, wat kan weg en wat kan op een andere manier worden ingevuld? Een deelnemer zei hierover: *“Doordat we praktisch aan de slag gingen met kaartjes, waarop de onderdelen van Lesson Study stonden, kreeg ik snel meer overzicht over de waardevolle onderdelen van Lesson Study”*. Eerste bevindingen hiervan zijn:

- De cyclus zit goed in elkaar en alle onderdelen zijn waardevol;
- Als je Lesson Study een paar keer gedaan hebt, kun je eerste stappen inkorten of overslaan;
- De onderzoekscomponent kan anders worden vormgegeven en gericht worden op het systematisch naar lessen, lesmateriaal, leerlingenactiviteiten en leerling-opbrengsten kijken en onderbouwd aanpassingen vormgeven;
- Een andere mogelijkheid is om als eerste met de lesopzet en de lesuitvoering te beginnen. Daarna volgt een fase waarin de volgende vragen onderzocht worden: waarom werkt iets wel of of juist niet en hoe zouden we dit nog beter kunnen doen en hoe kunnen we dat onderbouwen?’

Als tweede idee voor de compacte variant is om ‘kant en klare’ inhoudelijk pakketten aan te bieden. Mogelijke thema’s waarmee leraren aan de slag willen in de klas, kunnen zijn: motivatie, differentiatie, attributie, specifieke vakdidactische thema’s en zorgleerlingen. Rond deze thema’s zouden dan pakketten gemaakt kunnen worden, aangevuld met literatuur, aanwijzingen voor casus-leerlingen, onderzoeksinstrumenten en analyses.

Workshop 4 - Good practices, good principles: wat zijn goede voorbeelden uit de schoolpraktijk en wat leren we hiervan?

Deze workshop werd geleid door Monique van der Laarschot - Lerarenopleider Hogeschool Utrecht en Lesson Study procesbegeleider.

Gedurende de workshop werden twee good practices van lesson study gepresenteerd. Beide lesson studies werden met veel enthousiasme en motivatie door de participerende docenten uitgevoerd, leverden concreet materiaal en een nieuwe werkwijze op en ze werden in beide gevallen ook geïmplementeerd. Daarnaast leverde good practices nieuwe inzichten op over het leren van leerlingen en passende interventies en de deuren in de school werden letterlijk voor elkaar geopend. Verder zijn de docenten van beide scholen vrijwillig doorgegaan met een nieuwe lesson

study. Tijdens de workshop zijn enkele aanbevelingen gedaan voor de implementatie van lesson study en het opnemen daarvan in de professionaliseringsstructuur:

- Indienen voorstel bij directie tot Lesson Study als professionaliseringstool.
- Kader: Via Begeleiding Startende Leraren tot een begeleidingsprogramma komen voor alle nieuwe docenten van derde jaar.
- Samenwerking tussen nieuwe en zittende docenten.
- Presenteren van de resultaten uit de pilot op een studiemiddag aan iedereen
- Enthousiasmeren van collega's, daarna verder met directie.

Overige aanbevelingen: volg de cursus 'Train de trainer Lesson Study' en doe gelijktijdig zelf ervaring op met een pilotgroep.

1. Pas daarna beslissen of het wat is voor jouw school.
2. Lesson study is als professionaliseringsinstrument aan te bevelen.
3. Voorstel onderbouwen naar directie toe.
4. Nodig directie uit als mede-observatoren in een LS-les.

Workshop 5 - Welke plek heeft Lesson Study in een lerende organisatie? Door: Heleen Hanssens

Deze workshop werd geleid door Heleen Hanssens - Lerarenopleider Hogeschool Utrecht en Lesson Study procesbegeleider.

In de workshop 'de plek van lesson study in een lerende workshop' zijn we begonnen met een verkenning van de kracht van lesson study en hoe de deelnemers deze graag willen inzetten in hun organisatie. Vervolgens zijn we actief aan de slag gegaan met het in kaart brengen van de schoolorganisaties van de deelnemers met behulp van een model om te analyseren hoe effectief en efficiënt organisaties zijn (7s model van Mckinsey). Karin van Look (Universiteit Utrecht) zei hierover: *"Interessant om jouw eigen organisatie in kaart te brengen met behulp van het 7s model van Mckinsey. Ik heb hiervan geleerd: dat al deze aspecten (structuur, systemen, strategie, staf, etc.) in balans moeten zijn. Met andere woorden: draai je aan de ene knop dan beïnvloed je de ander".* Als antwoord op de vraag wat een lerende organisatie is, waren de deelnemers het eens met de stelling dat dit een netwerkorganisatie is waarin drieslag leren plaatsvindt. Met een netwerkorganisatie wordt bedoeld dat de verantwoordelijkheid laag in de organisatie wordt gelegd. Deze structuur stimuleert drieslag leren: leren gericht op het ter discussie stellen van de essentiële principes waarop de organisatie gebaseerd is. Het gaat om het stellen van 'waartoe'-vragen: wat willen wij zijn met elkaar?

Tot slot is onderzocht wat het antwoord is op de vraag welke plek lesson study heeft in een lerende organisatie. Na een korte verkenning van veranderingsstrategieën en -interventies werd geconcludeerd dat wanneer het onderzoeksdoel van de lesson study gericht is op drieslag leren, lesson study de motor kan zijn van een lerende organisatie, mits alle organisatieonderdelen conform het 7S model hier voldoende faciliterend aan zijn en congruent zijn.

Afsluiting

In de afsluiting deelden de deelnemers de opbrengsten vanuit de workshops met elkaar. Dit werd gedaan door middel van een expertvorm, waarbij iedereen een expert was vanuit zijn of haar eigen workshop. Tijdens de uitwisseling zei een deelnemer: *"ik vond het een erg leuk en nuttige conferentie. Het werd duidelijk wat de toegevoegde waarde is van Lesson Study door de vele verhalen uit de praktijk. Door de workshop over hoe Lesson Study kan worden ingekort, kreeg ik zelf meer inzicht in de verschillende fasen. Zo kan ik Lesson Study zelf ook weer beter vormgeven!"*

Afsluitende conclusie:

1. De conferentie werd erg gewaardeerd. Deelnemers wilden graag meer weten over lesson study en over hoe het toegepast kan worden. De verschillende achtergronden van de deelnemers waren verrijkend.
2. De betrokkenheid tijdens de conferentie was groot. Dit zorgde ervoor dat er vanuit de workshops veel waardevolle ideeën en suggesties voor de ontwikkeling van lesson study kwamen.
3. Lesson Study is een effectieve manier om met een team gericht te werken aan het verbeteren van het leren van de leerlingen.
4. Lesson Study is een rijke vorm van gezamenlijke professionele ontwikkeling.